

L' EXCURSIONISTA

BOLLETÍ MENSUAL

DE LA

ASSOCIACIO CATALANISTA D' EXCURSIONS CIENTIFICAS

FUNDADA EN 26 DE NOVEMBRE DE 1876

ANY VII.

BARCELONA 31 D' OCTUBRE DE 1884

NÚM. 72.

CONDICIONS DE LA PUBLICACIÓ

GRATIS PERA 'LS ASSOCIATS.—Pera 'ls no socis: 1'50 pessetas al any.—Número sol 25 cénts
Se suscriu en lo LOCAL DE LA ASSOCIACIÓ, PARADÍS, 10, SEGON, ahont deuen dirigirse totas
las comunicacions y en las llibrerías de Verdaguer, Parera, y Felíp.

SESSIONS Y EXCURSIONS

- Novembre 8.—Sessió preparatoria de la visita á la colecció arqueològica de D. Frederich Bordas.—Lectura de la Memoria de una excursió á Miravet per D. Agustí Monner, delegat á Mora d' Ebre; y de un estudi sobre las Tradicions de las Guillerías, per D. Sebastiá Farnés.
- » 9.—Visita á la colecció arqueològica de D. Frederich Bordas.
- » 20.—Sessió preparatoria de la excursió á Sta. Margarida, Sant Genís de Rocafort y Castellví.—Lectura de las Memorias de las excursions á las Guillerías, (acabament) per D. Antoni Massó, y d' un treball titulat, «L' Arxiu de Poblet á l' Academia de la Historia de Madrid» de don Eduart Toda, delegat al Caire (Egipte).
- » 23.—Excursió á Sta. Margarida, St. Genís de Rocafort y Castellví.
- » 26.—Vuyté aniversari de la fundació de la ASSOCIACIÓ.—Sessió pública dedicada al insigne patrici y eminent literat don Pau Piferrer, colocantse son retrato en la Galeria d' excursionistas célebres iniciada per la ASSOCIACIÓ.

SOCIS ENTRATS DURANT LO MES D' OCTUBRE.

- D. Joseph Miró.
» Jascinto Barrera y Arenas.
» Enrich Ventosa y Fina.
» Artur Pardo.
» Rafel Escardó.
» Narcis Puig y Valls.

DELEGAT.

D. Celestí Aguilar y Manyosa, á Breda.

EXCURSIONS

(*Extracte*)

BADALONA (segona excursió oficial) 19 d' Octubre 1884.

Assistència dels senyors Auléstia, Barallat (Heribert), Bordas (Friederich), Soriano, Cardona, Barberí, y Casades (Pelegrí y Joaquim).

Sortiren los excursionistas en lo segon tren del matí, formant també part de la comitiva lo Sr. Puiggari, distingit President de la «Associació Artistich-Arqueològica Barcelonesa», essent rebuts á la estació de Badalona per l' il·lustrat jove D. Gayetá Soler. En sa companyia 's dirigiren á sa casa pera examinar alguns objectes arqueològichs que se recullits, entre 'ls quals sobressurten un fragment del primitiu mosaich romá de Casa Pinós, y un *poculum* d' argila grisa. Visitaren després lo «Círcol Catòlich» al objecte d' estudiar sas naixentas coleccions numismáticas y de grabats; mes important aquella, que compta ja ab unos 300 exemplars de monedas de coure, casi totas colonials, haventnhi alguna d' africana, y descollant la que s' atribueix á *Bétulo*. Feren via envers las deu, cap al turó de Montigalá que s' aixeca á un quart de distancia de la vila en sa part N. O. Lo principal móvil que 'ls dirigia á dita eminencia, era 'l d' examinar la célebre inscripció romana esculpida en un roca llisa, en l' arrench que forma 'l cim del turó en sa part oriental. Se prengué nota de la meteixa de la qual resultá confirmada la versió de 'n Hübner, donant també igual resultat lo calch que 'ls mostrá lo Sr. Soler. La principal diferencia consistia en la interpretació de la paraula *Abascantus*, probablement lo *cognomen* del consagrant ú oferidor, que alguns substituïan per duas paraulas diferentas. No hi ha dubte que un pal comú forma lo segon bras de la N ab lo tronch de la T, coronat per la línia superior horizontal d' aquesta; lo que ve á modificar, en quant á la segona ratlla, la anterior versió de Marca. Respecte á la interpretació general que deu donarse á dita inscripció, no 's troban conformes los parers, donchs mentres uns pretenen trovarli un sentit essencialment cristiá, altres volen considerarla com una expressió genuïnament gentílica.

Anvers lo mitj dia, se visitá la part mes moderna de la població; passant, á primera hora de la tarda, á contemplar lo cipo y lápidas romanas y la clau gòtica dels primers temps, ab reminiscencia bizantina que 's trovan en los murs exteriors del temple Parroquial de Dalt. Entraren, després, en un petit magatzem ó estancia destinada á guardar utensilis de la parroquia, y allí, empostrada en una paret, que fou abans mur exterior, arrant de terra, se trová la lápida descuberta darrerament per lo Sr. Soler, de-

dicada á la *Lupae Augustae* y qual existencia havia conegut Hübner sense haverla pogut trobar. Passaren á contemplar las colleccions de cuadros existents á la sagristia, y després a la Rectoria á fi de veure alguns bustos, pinturas y 'l fragment de lápida de marbre del XI que 's trova formant part d' un arch que hi ha en lo extrem esquerre del pati.

Fínalment, se dirigiren á *Casa Mena*, ahont hi havia altre dels principals objectius de l' excursió; tal era lo mosáich romá, descolgat novament després d' haver passat uns vint anys sepultat sota terra per esser insegura sa conservació al descobert. S' examiná ab detenció tan rich payiment, que dona una prova mes de la importancia de l' antigua població en la época de la dominació romana. Se prengué nota del dibuix, que consisteix en dos circols orlats ab curvas d' esses entrenadas á manera d' anellas ó coronas en lo centre; sis semicirculs d' igual dibuix, dos corresponents á cada una de las parts laterals, y un á las ampladas superior é inferior, los quals arrancan dels costats interiors de la cenefa que 'l volta. Aquesta ve adornada ab unas com volutas acabadas ab fullatge; en los ánguls hi figuran sectors, també ab fullas y en lo camp bonichs florons de forma estrellada. Apareixen en lo centre del circol y dels sectors unas pessas jaspiadas de forma quadrilonga y altres d' igual calitat, de forma triangular, en lo centre dels semicirculs. Varias incrustacions d' agatha y lapis-lázuli y fins petits trossos de vidre de forma esférica, venen á donár una idea de la válua de tal joya arqueológica.

Vista aquesta troballa felisment ressucitada pera que pogan estudiarla los inteligents, anaren los excursionistas á examinar l' altre mosáich romá de *Casa Pinós* del qual ne te ja noticia la ASSOCIACIÓ per haverhi efectuat una visita anys enrera.

Los excursionistas retornaren ab lo penúltim tren, completament satisfets de la excursió. Aquesta s' efectuá en la amable companyia del Sr. Soler, qui facilitá tota mena de datos pera ferla mes profitosa é instructiva.

Lo Sr. Bordas tragué un dibuix de la roca de Montigalá, y lo Sr. Puiggarí altre del mosáich descrit.

Posteriorment, per encárrech de la Directiva, lo soci Sr. Massó ha passat á Badalona trayent una fotografia del citat mosáich de *Casa Mena*.

SANTUARI DE LA QUART, CASTELL DE LLUSSÁ Y 'LS MUNTS (particular)
10, 18 y 28 de Setembre de 1884.

Trovantse nostre consoci Sr. Casades (P.) en la vila de Prats de Llussanés, verificá las excursions esmentadas, acompanyat d' alguns amichs residents en dita població.

Sortiren á las 5 matí envers La Quart, dirigintse al NO., per lo

camí ral de Prats á Berga, anant á trovar la baixada de la costa de Borralleras, dressera practicada en la vessant de la Serra de Prats, y desde la que 's gosa l' hermós panorama de la vall de Marlés, ovirantse al lluny las formidables montanyas de Queralt, Corbera, Pedra-forca, La Clusa, Rus y Puigmal, que tanca l' ample horizó desde Ponent al Nort, humillant las gegantinas masses d' aquella cordillera las foscas serras de St. Maurici, St. Isidro de la Quart, Coll de Plana, Puig Murturell y turó de Llussá. Baixaren á la vall, ombrejada d' alzinas y pins que clapejan ab son vert fosc, entre la blancalló de las rocas que forman la quasi totalitat del terror d' aquella encontrada; trovant á la respectiva distancia d' uns 20 minuts, las casas *Borralleras*, l' ombrívol torrent de St. Joan, y ben tost la riera de Marlés, ab lo molí, ferrería y hostel de Vilalta; á poca tirada lo casal d' aquest nom, y aviat lo torrent Regatell, que se segueix una bella estona amunt, tot planejant entre 'ls conreus y 'l bosch, trovantse las casas *Mateus*, *La Pinya* y l' *hostal de la Roca encantada*; (1 h. 30 m. desde Prats). Deixaren lo camí que va á Gironella, direcció Ponent, y prengueren envers lo Nort, el que passa per darrera de la casa, per la rocassa blanquinosa en que aquella s' assenta, dirigintse envers lo Plá de Sagás, qual poble 's deixa á l' esquerra, pera pujar suaument la serra de St. Maurici, trovantse las casas *Lo Pujol*, ovirantse enllá del camí, á la dreta, *Gabarrós-nou* y aviat lo grandíós casal del *Raurell*, que atalaya, enfilada en lo serrat, *La Tort*, rival en grandiositat y situació d' aquesta última casa. Per una carretera, feta construir per lo rich amo del Raurell, se dirigiren envers lo Santuari de St. Maurici, guanyant la serra ombrejada de pinedas y alzinars, quals ayguas recull un torrent guarnit de verdor. Visitaren l' iglesieta de Sant Maurici, antiga construcció reformada en lo sigle passat, avuy parroquia, alsantse á son costat la moderna Rectoría. Mes avall hi ha un hostel: (distancia desde Prats 2 h. 30 m.). Lo lloch es solitari, mes d' una bellesa atractiva y pintoresca en alt grau.—Lo deixaren los excursionistas, no sens recança, després d' haver esmorsat en dit hostel, (bon servey relatiu y baratet).

Pujáren la costa, bastant pronunciada, de la serra de St. Isidro, nom que pren d' una ermita, embadalintse á cada moment, ja en las estimbadas ubagas de pins, qual branca espés cubrint lo nuós tronch, recorda los corpulents abets de las regions pirenaicas, ja en los ombrívols é impenetrables fondals, ja escapantse la vista per los llunyans panoramas d' onduladas serras, boscos y grahonats quintanars, matisats de variadíssimas verdórs.—Passaren per lo *plá de la Baumeta*, casa adalt lo cim de la serra, á la esquerra, ovirant á la dreta los férms serrats de de Coll de Sàgri, que allargan sos aygua-vessos fins lo lloch de Salsellas. Guanyada la pedregosa pujada de la montanya, planejant prop la cima. entraren á las envistas de La Quart, que deixa ovirar á claps, las grans ubagas

que vesteixen las vessants, lo fréstech y grandió spectacle de la clotada de La Portella, y los cantelluts y negrosos serrats de La Quart, dominat per la superba cordillera de que s' ha parlat al principi. A 1 h. y 30 m. de St. Maurici, pujáren los excursionistas per lo corriol, en zig-zag, del turó al Santuari-parroquia de La Quart. La iglesia, rectoria y hostel se tróvan enfilats en lo reduit plá que forma l' estranyíssim turó semi-cúbich, que dona nom á un cantellut serrat conglomerat y argilénch, d' entonació cendrosa y roja, de qué forma part, ocupant en tota sa longitut la estreta vall que comprimeixen la serra de Sant Isidro y las llargas estribacions dels grans serrats de que s' en ha fet esment. Desde 'l cim d' aquella torre de titans, confosa despulla d' un terratrémol geológich, se gosa un spectacle imponent y grandió de rocáms, singles, pichs altívols, misteriosas clotadas, llunyans serrats, com onadas petrificadas, *arreplegantse esporugidas devant la magestat augusta d' aquells gegants de la Creació*, qual altesa y origen senyalan los formidables dits del Pedra-forca.

Si bé lo P. Villanueva trova esment de la iglesia de La Quart en 900 (1), l' edifici actual es modern: tal vegada una reedificació molt própéra, ha substituít per complet al vell temple cristiá, com aquest succehí al que segons tradició hi bastiren los gentils en épocas llunyanas. La Santa Imatge de la Verge s' ha salvat de las destructoras innovacions, y si bé postissas vestiduras amagan la escultura, lo trovarse assentada, lo plegat dels panys y las testas de la Verge y lo Nin Jesus, *prou caracterisadas, indican una Imatge bisantina*. Es treballada en fusta y son tamany es poch menys que 'l natural. En una fonteta que hi ha al peu del Santuari (que la tradició indica apropiada pera curar berrugas) y en la capelleta que la surmonta hi ha una altre Imatge de pedra, d' uns 40 centímetres d' alta, tan grollerament esculpida, que tal vegada será la primitiva que veneraren los cristians en aquell solitari lloch.—En éll, segons manifestá la ermitana, hí van á morir tots los anys desde la Mare de Deu d' Agost al 15 de Setembre, fixament, á milers de moscas.—En l' hostel s' hi pot fer nit y també s' hi trova quelcom de recapte: los preus molt módichs, y lo tracte modestíssim.

Retornaren á Prats los excursionistas, contrariats per la pluja, mes satisfets de la bonica excursió.—Es recomenable lo guia dit *Lo Cortada*, vehí de Prats, bon coneixedor del país, qui proporciona cabalgadura.

La excursió al castell de Llussá tingué efecte lo día 18 del esmentat mes.

Eran las 8 h. 30 m. que 's dirigiren envers lo N. per lo camí ral

(1) Viaj. lit. t. VIII.

de Llussá, baixant, als 40 minuts, al hermós plá de *Forn Taulé*, guarnit d'ufanosos conreus, y ombrejat de rouredas y alzinars, travessant aviat lo torrent y font de Massanéras, que s'escolan entre espessa y variada vegetació. Se pujá á la coma de Llussá y ben tost se baixá la costa de *Camp de Sulé*, entre bellas bagas de pins, roures y alzinars, tapant arreu lo viarany las grans matas de barballó, boix, romanins y altres herbas plenas de variadíssimas flors y sanitosas flayres guarnint los rocams despresos, que disputan lo reduit pás del camí, fins á trovar l'ombrívol torrent del Vilaró, el quí, traspasat, se pujá á una petita vall guarnida de roures y tot seguit se trová lo plá de Llussá, ab algunas casas y lo vell monastir románich, que ja visitá la ASSOCIACIÓ.—(Excursió del 29 Maig de 1882. V *Excursionista* núm. 43, pág. 55.)

Després d'haver pres totas las midas del claustre, la nota dels motius dels capitells y altres apuntacions pera la corresponent memoria, guiats per lo Rvnt. Sr. Vicari, pujaren al antiquíssim castell, enfilat en lo cúbich turó al que dona nom. Al peu del serrats y en lo conresat quintar, s'hi trova *cal Vilaró* (esquerra), y á poch tret d'haver comensat la pujada, se passa per davant la casa y lo quintar del castell. A mesura que 's va guanyant la costa, la vista s'esplaya per la extesa fondalada, ahont hi blanquejan las casas *Roca d'en Bosch*, *Montanyola* y lo poble de Sta. Eulalia de Puigoriol, elevantse magestuosament la formidable cordillera que 'l Puigmal presideix. Lo caminet aviat desapareix entre 'ls espessos arbossos, rebolls, y garrichs que s'embullen entre 'l troncam de la atapahida baga de pins y las alzinars y roures que dominan tota la part superior del turó, fent desapareixer las migradas despulas del castell, reconquistat per los anys de 905. Sols un vacilant paredó, ab un bilobulat finestral, los murs d'una cambra ab desapareguda volta de canó y algun confos trast de muralla es lo que resta de la senyorial construcció dels Templaris aterrada no tant per lo pés de las centurias, com per las malvestats de nostres temps. Una verdadera joia arqueològica, per sort conservada, y que ella sola mereix la visita, es la iglesieta, en forma de *rotonda* y ab un sol ábside, que 's trova ab peu dels enderrochs abans citats. Tan original construcció es de reduhidas proporcions: conta 8'51 metres desde lo fons del ábside á la porta d'ingrés, y 5'52 metres de amplada lo cos ó *rotonda*: la gruixa dels murs es de 1'20 metres y l'alsada del pla terreno al centre de la volta esférica uns 5 m. (?) Está orientada de modo que l'ábside mira á Llevant, y son interior s'ilumina per una finestreta practicada en lo mur de la part de mitjorn y per l'aspillera del ábside. La porta, molt baixa, es formada per dovellas, y l'aparell dels murs y voltas es de rochs petits y paluts. L'exterior presenta l'aspecte d'una torra molt baixa.—Lo panorama que 's gosa desde 'l cim es d'una grandiositat y bellesa indescriptibles. En amplíssim círcol tanca l'horisó desde lo O. al N. y a,

E. tots los gegants de l' alta Catalunya, dibuixant sas formidables siluetas en lo firmament, ja endinsant en los inconmensurables espays llurs pichs altíssims, mentres blavejan al S. los macisos Montseny, St. Llorens y 'l Montserrat. Sota del turó de Llussa se domina ab tota sa amplitut lo Llusanés, ovirantse entre los ondulants serrats, las foscas valls, las antigas casas payrals y los tretze pobles que donan nom á la comarca.—Se baixá lo turó per la vessant oposada, saltant feixas y salvant los grenys de rocas fias trovar en lo plá, *lo Verdaguer*, casa masoveria de *La Font*, casal també visitat per l' ASSOCIACIÓ, y seguint la quintana d' aqueixa poderosa casa, se baixá á trovar lo torrent de Miralles, ab la casa del meteix nom que 's veu á la dreita dalt d' un serradet, visitant de pas lo salt y font del propi nom, *deliciós siti, bellament pintoresch*; pujant desseguida la costa de Miralles, obrintse lo camí entre 'ls roures, las alzinas y 'ls pinatons, fins trovar dalt la costa lo plá de *ca'n Magra*, empedrat de llisas rocas y guarnit d' argelagas, esbarzèrs y altres matolls punxants. Se travessá lo torrent de Massaneras (casa que queda á la dreita dalt lo serrat) y aviat se veu la pujada de la costa de Prats, trovantse lo camí que se seguí á la anada.—La distancia de Prats á Llussa, per un y altre camí, es una hora á poca diferencia.

(Acabarà.)

NOVAS.

Lo 26 del próxim mes de Novembre celebrarà la ASSOCIACIÓ, ab la acostumada sessió conmemorativa, lo vuyté aniversari de sa fundació. En ella se collocarà, en la Galeria d' excursionistas catalans célebres que ve formantse en lo local, lo retrato del eminent literat D. Pau Piferrer, verdader iniciador del excursionisme catalanista. Están encarregats respectivament del indicat retrato y de la biografia, los sócis D. Alexandre de Riquer y D. Joan Sardá.

La antigua parroquia de Santa María de la Mar, ha conmemorat lo quint aniversari d' haverse celebrat en sa iglesia la primera missa, ab una solemne funció religiosa á la que hi assistí lo Excm. Ajuntament. Lo sermó confiat al Illre. canonge Rnt. D. Jaume Collell Pbre. fou tan notable que no podem menys que copiar lo següent extracte que 'n doná *La Renaixensa*:

«Després del Evangeli pujá á la trona 'l M. I. canonge de Vich doctor Collell, fent un sermó en nostra llengua, en lo que tingué períodos plens de brillants imatges, al parlar de la devoció que d' antich tingeren los feligresos d' aquella parroquial iglesia, dedicantla á la Verge María, com

també al descriure aquella joia del art gòtic, considerant dit orde de arquitectura com lo mes apropiat pera las construccions de caràcter religiós. Pero ahont va estar mes elocuent fou al ressenyar la vitalitat de Catalunya en la época en que 's construhí dita basílica, temps aquell en que la llengua catalana, digué, se va treure las faixas y bolquers, deixant lo bressol llati pera que engalanada com la pubilla de nostras montanyas y montada en la gropa del cavall de son estimat lo gran rey En Jaume, corregués desde 'ls murs de Montpeller als palmars d' Elx, dictant lleys al mar, y feut los grans Concells de Cent. Al baixar de la trona lo distingit Mestre en Gay Saber, rebé gran número de felicitacions y en especial de la Ilustre Obra, la que esperém recordarà las paraulas ab que finalisá son sermó lo senyor Collell. pera que, ja que es la representació dels parroquians, *procuri per tots los medis deixar en sa major pureza aquella majestuosa fábrica del sigle XIV, trayentli tots los adefessis que generacions passadas, olvidant tota noció d' art hi afegiren* »

Lo diumenge 26 del present se celebrá á Vilanova y Geltrú la cerimonia de la inauguració del Museu-Biblioteca Balaguer, ab assistencia del Excm. Sr. Capitá general de Catalunya, en representació de S. M. lo Rey, del Magnífich Ajuntament de la vila, d' altres Autoritats, comissió de la Prempsa y de varis representants d' Academies y Corporacions, entre las quals se contava la CATALANISTA, que havia sigut atentament invitada per la Corporació municipal, y per la Junta d' aquell institut.

En arribant la comitiva á Vilanova, se dirigí al nou edifici que s' alsa á la Plassa de la Estació, ahont se verificá l' acte oficial de donació del *meteix, ab tots los objectes que conté, á la citada vila, per part del insigne literat Excm. Sr. D Víctor Balaguer, nostre digne soci honorari; descubrintse al final son bust en marbre, colocat en lo vestíbul en mostra de publich agrahiment, y la lápida que commemora la fundació.*

L' edifici, ideat per l' intel·ligent Mestre d' obras D. Jeroni Granell també soci de la CATALANISTA, se compon de dos cossos en forma de martell, units per un vestíbul-rotonda terminada per una cúpula ab llinterna que domina tota la construcció. La fatxada principal presenta duas alas de paraments llisos esgrafiats, ab una línia de finestras en la part superior, y un *porxo central qual arquitraus sostenen duas columnas. L' estil adoptat es una reminiscencia del egipci, no careixent de severa grandiositat. La biblioteca, situada en la ala esquerra del que entra, consta d' uns vint y dos mil volums; y l' museu, instalat en la ala dreta y ocupant també 'l fons, conté diferents quadros, alguns d' élls molt notables, coleccions de moblatge, cerámica, armas, objectes prehistòrichs, etc.*

Després de la cerimonia, foren obsequiats los invitats ab un esplendit dinar servit en la platea del Teatro Principal, pronunciantse á las postres brindis entusiastas; y acabant los festeigs d' aquell dia ab un castell de fochs artificials que s' aviá en la citada plassa de la Estació.

La «Associació Catalanista de Reus» va á publicar desde primer de Novembre del present any, un bolletí que serà órgan de sas aspiracions, y donará exacte compte de sos travalls.